

סאה בסאה

סאה בסאה

א. בבא מציעא עה ע"א

משנה: לא יאמר אדם להבירו "הלוני כור חטין ואני אתן לך לגורן", אבל אומר לו "הלוני עד שיבא בני" או "עד שאמצא מפתח." והלל אוסר.

וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשיה דמים, שמא יוקרו חטין ונמצאו באות לידי רבית.

גמרא: אמר רב הונא: יש לו סאה לזה סאה, סאתים לזה סאתים. רבי יצחק אומר אפילו יש לו סאה לזה עליה כמה כורין. תני רבי חייה לסיועיה לרבי יצחק, [שנינו בענין משנה ד"הרי חטיך עשויות עלי בשלשים, והרי לך אצלי בהן יין, ויין אין לו"] "טיפת יין אין לו, טיפת שמן אין לו" - הא יש לו [טיפה], לזה עליה כמה טיפין.

"והלל אוסר" - אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי הלל. ולית הלכתא כוותיה.

"וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה [וכו']" אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים ליום סתם ופורעים סתם.

ב. תוספות מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א

הלוני כור חטין ואני אתן לך לגורן אוסר - דחיישנין שמא תתיקר, אף על פי שאז אין רגיל להתיקר.

ג. בבא מציעא סב ע"א

אמר רב ספרא: כל שאילו בדיניהם מוציאים מלוה למלוה, בדינינו מחזירין ממלוה ללוה. כל שאילו בדיניהם אין מוציאים מלוה למלוה, בדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: וכללא הוא? והרי סאה בסאה דבדיניהם מוציאים מלוה למלוה, ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה!

ד. בבא מציעא מד:-מה.

תנן התם: "בית שמאי אומרים לא יעשה אדם סלעין [של מעשר שני] דינרי זהב, ובית הלל מתירין." רבי יוחנן וריש לקיש, חד אמר מחלוקת בסלעים על דינרין דבית שמאי סברי כספא טבעא ודהבא פירא, וטבעא אפירא לא מחללינן, ובית הלל סברי כספא פירא ודהבא טבעא, ופירא אטבעא מחללינן. אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללינן...

תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין [פירות על דינרין], דאמר רבי יוחנן "אסור ללוות דינר בדינר". דינר דמאי? אילימא דינר של כסף בדינר של כסף, לגבי נפשיה מי איכא למאן דאמר לאו טבעא הוי?! אלא פשיטא דינר של זהב בדינר של זהב...

ה. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מד עמוד ב

א"ר יוחנן אסור ללוות דינר בדינר. פי' משום דחשיב סאה בסאה וכדמפרש ואזיל, ולפום פשטא דלישנא משמע דמשעת הלואה איכא איסורא ללוות סאה בסאה, דאע"ג דאפשר דלא הוי ריביתא, כיון דאפשר דיוקירו ואתי לידי אבק רבית אסור משעת הלואה, אלא אם כן עשאן מעות מיד בשעת הלואה, וכן נראה מפ"ר ש"י.

וק"ל מעובדא דרב דלעיל דזיף דינרי מברתיה דר' חייא ולא שאל לר' חייא כלום אלא לבתר דאייקור דינרי! לכך פי' מורינו בשם רבותיו דהכא הכי קאמר "אסור ללוות ולפרוע סאה בסאה" קאמר, אבל הלואה גרידתא שריא.

ולי נראה דהכא לישנא כפשטיה, וכשהתנה בפירוש שיפרע סאה ואפילו יוקירו, וכדאמרינן "אסור ללוות דינר בדינר", הא כל שלוה סתם מותר אלא שאם הוקירו הפירות אסור לתת לו אלא כפי מה שהיה שוה בשעה שלוה. ועובדא דרב מלוה סתם היתה כדמוכח מלישנא דלעיל. ומכאן היה נ"ל קושיא על מה שהיה אומר מורינו דבשום אבק רבית ליכא איסורא אלא גבי מלוה, אלא שרבינו מתרץ דהכא "אסור ללוות ולגבות" קאמר.

הגזירה

ו. בית הבחירה (מאירי) מסכת בבא מציעא דף סג עמוד ב

ויש מקשים באיסור סאה בסאה: והרי קרוב לזה ולזה [שכר והפסד] הוא, שהרי אפשר שיהא שוויו בפחות כמו שאפשר ביתר, וכל שהוא קרוב לזה ולזה מותר אף בהלואה, כגון עסק! אינו דומה, שהעסק יש בו ריוח ונותן לו [למלוה] החצי מאותו ריוח, כמו שיתבאר, ואינו נראה כרבית, אבל סאה בסאה אין שום ריוח למקבל, וכשנותן לו סאה תחת סאה ונתיקרה נותן לו רבית ממונו ואסור:

ז. שו"ת הרא"ש כלל קה סימן טו

שאלה ילמדנו רבינו. ראובן הלוח לשמעון חטין ושעורים, ועשה מהם שטר חוב ולא הזכיר בו סכום מעות, ועתה באין לטעון. הלוח טוען שאין לו ליתן אלא דמי חטין ושעורים כאשר היו שוין בשעת ההלואה, והמלוה טוען שחטין הלוחו וחטין יש לו להחזיר, הדין עם מי?... נהי דהחטין מצוין בבתי המוכרין והשער ידוע, מכל מקום אין בידו מעות לקנותם! אפילו הכי, כיון דלא הוי אלא רבית דרבנן שהרי חטים

הלוחו וחטין כמותם מחזיר לו אקילו רבנן.

ח. חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף ס עמוד ב והכי הלכתא דבתר מעיקרא אזלינן ולהכי קיי"ל סאה בסאה לאו רבית דאורייתא הוי.

ט. נתיבות שלום קסב:א:א:ב ויש לעיין לשיטתם בדין מי שלוה סאה במקום הזול על מנת לפרוע במקום היוקר, אם יהיה בזה איסור ריבית קצוצה, דהא באופן זה נתחייב מעיקרא לשלם סאה יקרה יותר.

י. ט"ז יורה דעה סימן קסב ס"ק א נ"ל דדרך מקח מותר [סאה בסאה], דהיינו אם מוכר לו סאה וישלם לו בזמן קצוב סאה אחרת תחתיה, דהוה קרוב לשכר ולהפסד, דאז אפי' בהלואה אין כאן איסור אלא מדרבנן, ממילא כשהוא דרך מקח מותר לגמרי.

יא. לבוש יורה דעה סימן קסב:א-ב. דסאה בסאה אינה אלא מדרבנן, דמן התורה אין כאן איסור, דאף על גב דאיכא נשך ליכא תרבייתא, משום הכי הקילו בה.

יב. שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות ריבית והלכות עיסקא סעיף לב. אסור ללוותו אפילו לשעה קלה שמא יתייקר מיד.

יג. נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא דף מה עמוד א וכתב הרשב"א ז"ל דאין נראה כאותם המפרשים ז"ל שפירשו ד"ל לווין סתם [ככר] לאפוקי היכא דקבע לו זמן לפרעון, משום דחוששין שמא ישתנה השער בינתיים, דודאי קביעות הזמן לתועלת הלוה הוא, שאין המלוה יכול לכופו, אלא אם בא לווה לפרוע תוך זמנו רשאי.

יד. שו"ע יורה דעה קסב:א. אסור ללוות סאה בסאה, אפילו לא קצב לו זמן לפרעון.

טו. תוספות מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן אסור - דחיישינן שמא תתייקר אף על פי שאז אין רגיל להתייקר.

טז. שבת קמח ע"ב וכן אשה [לשאול] מחבירתה ככרות בשבת הוא דאסיר, אבל בחול שפיר דמי. לימא מתניתין דלא כהלל, דתנן "וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחבירתה עד שתעשינה דמים, שמא יוקרו חטין ונמצאו באות לידי רבית" אפילו תימא הלל, הא באתרא דקיץ דמיה, הא באתרא דלא קיץ דמיה.

יז. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קמח עמוד ב קשה לי: וכי להלל משעת הלואה הוא אסור? והלא אפי' סאה בסאה אינה אסורה, דליכא למימר בה משעת הלואה עביד ליה שומא, אלא לווה הוא אדם סאה בסאה לכתחלה, אם הוזלו נותן לו חטיו ואם הוקרו נותן לו דמיהם! וי"ל לפי שאין הנשים מקפידות ביוקר הככרות אסור הלל הלואתן מתחלה עד שיעשנה דמים, גזירה שמא יוקרו ולא תרצה לשום שלא תראה כצרת עין. א"נ שלא תדע ביוקר החטים, לפיכך הצריכו לשומן מתחלה.

דרכים להתיר סאה בסאה: עשאה דמים

יח. מחנה אפרים הלכות מלוה ולוה - דיני ריבית סימן כז והיכא דעשאה דמים, ושיתן בעדם כ"כ חט"ל כמו שיהיה השער אז בין הוקרה בין הוזלה, צריך לתת לו חטים שוה הדמים שקצץ וכמ"ש מהרי"ט ז"ל, ואף על פי שלקח ממנו סאה והשתא שהוזלו החטים מחזיר לו סאה וחצי. וראיתי מי שאסר ואין דבריו נכונים:

יט. בבא מציעא מד ע"ב ואף רבי חייא סבר דהבא טבעא הוי, דרב אוזיף דינרי מברתיה דרבי חייא, לסוף אייקור דינרי, אתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה "זיל שלים לה טבין ותקילין" - אי אמרת בשלמא דהבא טבעא הוי שפיר, אלא אי אמרת פירא הוי הוה ליה סאה בסאה ואסור! רב דינרי הוה ליה וכיון דהוה ליה דינרי נעשה כאומר לה "הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח."

כ. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מד עמוד ב וק"ל מעובדא דרב דלעיל דינרי מברתיה דר' חייא ולא שאל לר' חייא כלום אלא לבתר דאייקור דינרי, לכך פי' מוריננו בשם רבותיו דהכא הכי קאמר: אסור ללוות ולפרוע סאה בסאה קאמר, אבל הלואה גרידתא שריא. ולי נראה דהכא לישנא כפשטיה, וכשהתנה בפירוש

שיפרע סאה ואפילו יוקירו וכדאמרינן אסור ללוות דינר בדינר, הא כל שלוחה סתם מותר אלא שאם הוקירו הפירות אסור לתת לו אלא כפי מה שהיה שוה בשעה שלוחה, ועובדא דרב מלוה סתם היתה.

כא. נתיבות שלום קסב:א:ה

ואולי יש מקום לחלק דמי שידוע שיש איסור להלוות סאה בסאה וכוונתו לנהוג כדין מותר לו להלוות סאה בסתמא כי כוונתו שאם יוזלו חיטים או שלא יתייקרו יפרע החיטים, ואם יוקרו יתן דמיהן.

דרכים להתיר סאה בסאה: דבר מועט

כב. טור יורה דעה הלכות רבית סימן קסב

אשה שלוחה מחברתה ככר א"צ שתעשנו דמים אפי' אין לה ולא יצא השער.

כג. בית יוסף יורה דעה סימן קסב

ומשמע לרבינו, דהלל משום דשמעינהו לרבנן דשרו סאה בסאה ב"יש לו", וככר בככר אפילו אין לו, פליג עלייהו בתרתי, וקיימא לן כחכמים דתרווייהו שרו. וכן נראה שהוא דעת רש"י, דאהא דאמר רב יהודה אמר שמואל "זו דברי הלל אבל חכמים אומרים לוויין סתם ופורעין סתם" כתב "לוויין ככרות סתם בלא קציצת דמים, שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך", כלומר לפי שהוא דבר מועט. וכן כתבו התוספות (ד"ה וכדברי) וכן כתב בעל התרומות (שער מו ח"ה סי' ג) בשם בעל המאור (מה). וכן כתוב בנמוקי יוסף (מה. ד"ה גמ' כמה) וברבינו ירוחם ח"ב (נתיב ח כה). בשם רבינו האי וגם בשם הראב"ד דשאלת ככר שהוא דבר מועט לא בעינן שער שבשוק, דאף על פי שאין לזה יש לזה, אי נמי משום דלא קפדי שכנים בהא מילתא.

אבל הרי"ף חולק בדבר שכתב (מה). "זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים לוויין סתם ופורעים סתם ודוקא על שער שבשוק וכו'" דאלמא משמע מדבריו דאהלוות סאה בסאה קיימי חכמים, ואם כן לא שנא לן בין ככר לטפי מככר, דאם יש לו או יש שער קבוע וידוע אפילו בטפי מככר מותר, ואי ליכא חד מהני אפילו ככר בככר אסור. וכן נראה דעת הרמב"ם (פ"י ממלוה ה"ג) שלא חילק ביניהם...

כד. רמ"א יורה דעה קסב:א

יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם, כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה. (הטור והרבה פוסקים ועב"י). וכן נוהגין להקל.

כה. המאור הגדול מסכת בבא מציעא דף מה עמוד א

בשאלת ככר לא חיישינן ולא מידי שישכרו ופחתו מועט. ועוד שהוא מצוי תדיר ואם אין לזה יש לזה.

כו. ברית יהודה יז הערה ו

ולכאורה לפי הטעם שאין לחוש לשינוי שער אין בו אלא להתיר עצם ההלוואה, אבל אין בו כדי להתיר אם נתייקר. ואילו לפי הטעמים האחרים דהוי כ"יש לו" מותר להחזיר אפילו כשנתייקר.

כז. תורת ריבית ז הערה ח

הרמ"א שם הביא הטעם להיתר משום דלא קפדי, ולפי זה אף בנתייקר בפועל מותר להחזיר. וכן הוא לטעם של רש"י ותוס' [דלא החמירו חז"ל בזה].